

Beneš, Pavel

**Pražská Cimelie č. 1 očima romanisty : (Fragmentum Pragense
Euangelii S. Marci)**

*Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada
jazykovědná. 1972, vol. 21, iss. A20, pp. [201]-208*

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100881>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

PAVEL BENEŠ

PRAŽSKÁ CIMELIE č. 1 OČIMA ROMANISTY

(Fragmentum Pragense Euangelii S. Marci)

O Pražském zlomku psal nejprve ten, kde jej pro Prahu získal: Karel IV. Z Aquileje napsal o něm list arcibiskupu Arnoštovi¹, další list svatovítské kapitule² a jako vzácnost je přímo k zlomku připojen vlastnoruční Karlův zápis³, jak se mu podařilo zlomek získat a co o něm soudí. Dále o něm psali vlastencůtí historikové Bohuslav Balbín ve spise Vita venerabilis Arnesti⁴, Tomáš Pešina z Čechorodu v časopise Phosphorus septicornis⁵ i František Martin Pelcl v monografii Kaiser Karl der Vierte, König in Böhmen.⁶ Pelcl také vzbudil zájem Josefa Dobrovského, jehož vydání zlomku vyšlo Pelclovým nákladem roku 1778 a bylo jediným vydáním až do roku 1953. Ovšemže je o zlomku zmínka v knihovních soupisech, např. u Antonína Podlahy, Knihovna kapitulní v Praze⁷, anebo u Patery—Podlahy, Soupis rukopisů knihovny metropolitní kapituly Pražské⁸, odkud přebíráme označení cimelie č. 1.

Teprve k dvoustému výročí narození Josefa Dobrovského vydal Bohumil Ryba jeho práci Fragmentum Pragense euangelii s. Marci vulgo autographi s rozsáhlým českým úvodem, dále s ruským, francouzským a anglickým souhrnem, s hojnými poznámkami a hlavně dokonalými fotokopii šestnácti folií zlomku i Karlova zápisu. Právě na základě fotokopii je možno opravit některé chyby, které se přihodily Dobrovskému. K tomu cituji předposlední odstavec úvodní studie B. Ryby: „Poznamenávám, že jsem Dobrovského přepis biblického textu v tomto novém vydání podle kapitulního originálu opravil na některých místech, kde se mu, někdy i z dobré znalosti tištěné Vulgáty, vloudily chyby, jež byly z jeho edice přebírány i do moderních textových aparátů a byly v některých, byť vzácných případech, schopny skreslovat kvalitu rukopisu kdysi akvilejského“.⁹

Ještě než budeme pokračovat v další bibliografii k této otázce, ponejvíce italské a francouzské, podáme stručný obsah díla Josefa Dobrovského. Kromě evangelního textu je to ještě deset paragrafů, většinou dvoustránkových, jejichž nadpisy, vystihující obsah, zde předkládám:

Par. 1. Duos quaterniones, quos continet Fragmentum Pragense, Carolus IV. Aquileia Pragam misit.

Karel IV. poslal z Akvileje do Prahy dvě osmilistové složky, na kterých je Pražský zlomek. ;

Par. 2. Quinque quaterniones Apuileiae relictī, Foroiulium delati sunt primum, deinde Venetias.

Pět osmilistových složek, které zůstaly v Akvileji, destalo se napřed do Foroiulia, potom do Benátek.

- Par. 3. Pars euangelii Veneta et Pragensis integrum conficiunt Euangelium s. Marci; hoc vero est pars evulsa e codice Foroiuliensi.
Benátská a pražská část představují celé evangelium sv. Marka; ve skutečnosti je to část vytržená z foroiulského kodexu.
- Par. 4. Euangelium s. Marci seu potius Euangeliarium Foroiuliense non fuit a temporibus beati Hermagorae Aquileiae servatum.
Evangelium sv. Marka či spíše Foroiulský evangeliář nenalezal se v Akvileji od doby, kdy tam žil sv. Hermagoras.
- Par. 5. Euangelium, cuius pars Venetiis, pars Pragae servatur, non est s. Marci autographum.
Evangelium, jehož část se nalézá v Benátkách a část v Praze, není vlastnoruční písmo sv. Marka.
- Par. 6. Descriptio fragmenti Pragensis.
Popis Pražského zlomku.
- Par. 7. De antiquitate fragmenti Prag. et materia.
Jak je starý Pražský zlomek a na čem je napsán.
- Par. 8. Orthographia fragmenti Pragensis.
(8 stran) Pravopis Pražského zlomku.
- Par. 9. Variantes Lectiones critice recensitae.
Kritický pohled na různá čtení.
- Par. 10. Capitula in Fragmento Pragensi notata.
Označení kapitol v Pražském zlomku.

Evangelní text je napsán na 16 listech formátu 30,5 cm délky a 25,5 cm šířky. Na každé straně listu jsou dva sloupce o 19 řádcích. Na řádku bývá jedno slovo (nebo jen jeho část) až pět slov, a tak v celém zlomku je asi 3000 slov. Je třeba podotknout, že každý řádek, i když obsahuje pět slov, je napsán dohromady, tj. bez mezer, bez interpunkce. Jen začátek každého verše je vysunut o dvě tři písmena. Obsah evangelního textu je obecně známý. Je to závěr Markova evangelia čili pašije. Karel IV. ve svém listě doporučil, aby se z toho rukopisu čtlo evangelium o velkonocích.

Prvý, kde se odvážil bořit legendu o pravosti rukopisu, byl Ital Giusto Fontanini¹⁰. Všiml si, že v chrámovém kodexu foroiulském je v evangeliáři mezera za Matoušovým evangeliem, a tu mu napadlo, že by benátská a pražská část Markova evangelia mohly pocházet odtud. Protože benátská část už podlehla zkáze, dal si poslat z Prahy obkreslenou ukázkou a podle ní zjistil, že má pravdu. Ale bál se rozhořčení krajanů, a proto poslal svou rozpravu francouzskému benediktinovi Bernardu de Montfaucon¹¹, který mu ji uveřejnil. Další jeho rozpravu, kterou napsal s větší odvahou, mu zase vydal římský kněz Giuseppe Bianchini.¹²

S Fontaninim souhlasil a na jeho výzkumy navázal štrasburský historik Jean Daniel Schoepflin¹³, který viděl pražský rukopis a od kapituly dostal opis. Tuto práci Dobrovský necituje, ale plně využil argumentace dalšího Itala, Lorenza della Torre,¹⁴ jehož rozpravu otiskl opět Giuseppe Bianchini. Podruhé ji vydal samostatně s věnováním papeži, což neobyčejně rozhořčilo jeho krajanů. Našel se mezi nimi i obhájce pravosti rukopisu, Antonio Comoretto, jemuž se Dobrovský postaral o vytištění disertace v Praze v podobné úpravě, jako vyšel zlomek¹⁵. Comoretto byl slabý odpůrce, neboť jeho argu-

menty mluvily pro Dobrovského. Také si vyžádal obkreslený text od pražské kapituly.

O zlomku je zmínka též v Diderotově encyklopedii, kam heslo *évangile* napsal abbé Malet¹⁶, který také nevěří v jeho pravost.

Pro místní a časovou orientaci v osudech zlomku připomeňme si napřed, že v Praze je od listopadu 1354 a že až do vystoupení Dobrovského v roce 1778 byl pokládán za autograf a také tak uctíván. Předtím byl stejně uctíván v Akvileji jako součást celého Markova textu, který dal vyjmout některý akvilejský patriarcha a učinil jej předmětem obzvláštní úcty. První větší část Markova evangelia získal benátský dóže roku 1420 pro chrám sv. Marka, ale tam brzy podlehla zkáze vlhkem.

Celý evangeliář získal pro Aquileitu, jak soudí Lorenzo della Torre¹⁷, patriarcha Theutimaros r. 855 z Ticina. To je dnešní Pavia, město na soutoku Ticina a Pádu jižně od Milána, které kdysi bývalo sídelním městem langobardských králů. V Akvileji byl tedy náš zlomek jako součást celku, a to napřed evangeliáře a potom Markova evangelia, 499 roků.

O jeho dřívější neexistenci v Akvileji se soudí jednak z mlčení Paula Diakona, historografa Langobardů, jednak z mlčení sv. Paulína, který dobře znal akvilejskou knihovnu. O tom, kde byl zkoumaný text před rokem 885, kdy a kde vznikl, nevíme nic. Podle unciálního písma je to však text velmi starý, pokládá se za jeden z prvních textů Vulgáty a může se klást do pátého století. Dobrovský připouští i šesté, B. Ryba i sedmé. Jestliže pochází z pátého, je to rukopis starý půldruhého tisíce let, takže je to nejen pražská, nýbrž i světová cimelie.

O Benátkách ještě dodejme, že se staly městem kultu sv. Marka, jehož ostatky získali Benátčané r. 828 z Alexandrie. Ve starověku byla však důležitější Akvileja, sídlo patriarchátu, kde podle tradice byl prvním patriarchou sv. Marek a druhým jeho učedník sv. Hermagoras.

Velmi často jmenovanou lokalitou v našem kontextu je Forum Iulium, dnešní Cividale dei Friuli, 40 km severně od Akvileje a východně od Udine. Z názvu Forum Iulium pocházejí tvary Furlansko, Friulsko, označující severovýchodní cíp Itálie na rakouskojugoslávském pomezí. V cividalském museu se dosud chová zbytek evangeliáře, z kterého bylo vyňato Markovo evangelium. Až se důkladně prostuduje jazyk tamějších tří evangelií, bude snad možno určit místo a dobu vzniku našeho textu.

O Friulsko se musí zajímat romantista, jakmile začne studovat rétorománštinu; friulština je totiž její nejvýchodnější větev. Západní rétorománština má dvě větve: rýnskou a innskou neboli engadinskou. O obou variantách nejnověji psala leningradská lingvistka M. A. Borodinová¹⁸. Mezi západní a východní rétorománštinou je ještě střední větev jihotyrolské neboli ladinská. Rétorománština je tedy v oblasti, která se táhne od sv. Havla na Bodamském jezeře až k Akvileji na adriatickém pobřeží. Obě místa, Sv. Havel a Akvileja, byla svého času ohnisky tehdejší tj. křesťanské kultury. S tímto latinsko-románským světem se naši předkové setkávali ještě před cyrilometodějskou misí.

Bylo by vhodné věnovat větší pozornost studiu latiny v alpské oblasti, která přesahovala i na levý břeh Dunaje. Vyslovili jsme už jinde hypotézu¹⁹, že předcyrilometodějsí misionáři nebyli jen Němci, ale že to byli i příslušníci slovanských Vendů žijících v horním Podunaji, kteří se naučili německy i latinsky a byli trilingvisty. Pronikání křesťanství do našich zemí se dosud studo-

valo na základě historických zápisů a architektonických památek, nejnověji pak podle kultu sv. Havla²⁰, kterému je v Čechách zasvěceno čtyřicet kostelů. Mohli by však pomoci i lingvisté studiem přejatých latinských slov, především církevně latinských včetně grécismů. Kdyby se nám podařilo dokázat, odkud bylo přejato slovo škola, jistě bychom se blížili k pramenům naší kultury.

Ještě než se budeme zabývat některými jazykovými jevy naší památky, i v souvislém textu, zmíníme se o několika omylech okolo zkoumaného textu. Největším omylem jistě bylo tvrdit, že jde o vlastnoruční písmo evangelisty Marka v latinském textu. Ale kdo si z tehdejšího, i učeného světa mohl uvědomovat, že Markovo evangelium bylo psáno řecky? Vždyť ještě před několika desítkami let překvapil Fr. Novotný posluchače ve svém semináři otázkou, jakým jazykem byl sepsán list apoštola Pavla Římanům. Další dvě chyby udělal životopisec Josefa Dobrovského Vincenc Brandl^{21a}, když připisal Dobrovskému zásluhu datování rukopisu do 9. století i prověření, že to není Markovo písmo. Pokud jde o datování, Dobrovský zřetelně praví *censetur esse saeculi V, saltem VI*, a prověření provedli přece jiní Fontanini, Montfaucon, Bianchini, Schoepflin a della Torre. Dobrovský „jenom“ shrnul a utřídil jejich výklady. Na Brandlovu chybu upozornil teprve v roce 1953 ve své edici B. Ryba^{21b}, což znamená, že česká literární historie hlásala tento omyl po dobu 70 let, dokonce ještě i ve sborníku k dvoustému výročí narození J. Dobrovského. Představme si, kolik generací studující vysokých a středních škol bylo mylně informováno. A nejen u nás, ale i v zahraničí, neboť tato chyba figuruje i ve francouzsky psaných dějinách české literatury Hanuše Jelínka, které vyšly ve třech vydáních, kde se praví: *Il prouva brillament ses qualités dès son ouvrage de début Fragmentum pragense evangelii S. Marci vulgo autographi (1778). La cathédrale de Prague conservait pieusement un manuscrit latin, don de Charles IV, qui l'avait reçu du patriarche d'Aquilée et qu'on considérait comme un manuscrit authentique de saint Marc. Par une savante critique du texte, le jeune diacre prouva que le manuscrit datait du IXe siècle et qu'il ne formait qu'une partie d'un manuscrit conservé encore à Cividale et à Venise*²². Příčina obou chyb je zřejmá: nikdo si nedal práci, aby si přečetl latinsky psaný spis Dobrovského. B. Ryba je připomíná v českém úvodě, ale pro cizinu mohla být o nich zmínka i v cizojazyčných resumé.

Také byly dohady, zdali rukopis patří ještě k Itale, anebo už představuje Vulgátu. Dobrovský vyzdvihuje jeho starobylost, ale zřetelně říká modo antiquiorem Hieronymo non facias jenom ho nepokládejme za starobylejší než je Hieronymus.²³ Montfaucon oceňoval benátskou část takto: *Nullum sane codicem me vidisse memini qui maiorem isto antiquitatis speciem praeferat. Neviděl jsem žádný kodex, pokud si pamatuji, který by jevil větší známky starobylosti.*²⁴ Ale k Itale řadili zlomek dva němečtí odborníci: gottinský Michaelis, který uveřejnil Dobrovskému první článek, a také jenský Griesbach²⁵.

Také byly spory, na jakém materiálu je napsán. Chyby se dopustil Bohuslav Balbín, který se domníval, že je to papyrus. Dobrovský mu vytkl, že se místo úvah měl spolehnout na smysly; sám se o kvalitě materiálu přesvědčil rozzvýcháním jeho částičky: *immo materiae particulam masticans, gustu esse pellem animalis percepi*²⁶.

I zeměpisný omyl se přihodil při zkoumání rukopisu. Byla totiž dvě místa ve starověku nesoucí jméno Forum Iulium. Jednak dnešní Cividale ve Friaulsku,

v jehož museu je zbylý trievangeliář, jednak dnešní Fréjus na francouzském pobřeží mezi Marseillí a Nizzou. Na tuto lokalitu myslel Josef Vajs ve sborníku k stému výročí smrti J. Dobrovského²⁷.

Už byla zmínka, že v prvním vydání zlomku se vyskytla některá errata. Dá se najít nějaký nedostatek v druhém? Je třeba připomenout aspoň jeden, který vznikl ex omissione. Ve vydání B. Ryby není totiž žádná poznámka o zcela evidentním přípisu v levém horním rohu na lici 16. listu²⁸. Dá se tam identifikovat aspoň 19 písmen, která by dohromady dávala slovo *fribbion-rantipulbur*. Neví se ovšem, co znamená. Do evangeliáře se zapisovali poutníci. Nejvíce jmen je na začátku, v Matoušově evangeliu, jinde se vyskytují sporadicky. Podrobně o nich pojednal C. L. Bethmann, o slovanských jménech Arturo Cronia. Ve svém vydání registruje B. Ryba přípisky několika jmen na lici 9. listu, ale ta byla podle jeho mínění vyškrabána nožem. Dobrovský se o přípiscích vůbec nezmiňuje, a toho využil Antonio Comoretti k obhajobě pravosti rukopisu²⁹.

Karel IV. se také zmýlil ve svém zápise, kde má v poslední větě *Et hec scripsi manu mea propria Anno Ab incarnato Verbo millesimo trecentesimo quinquagesimo quinto* místo správného *quarto*, což vyplývá i ze závěru věty *Regnorum meorum Anno nono*.

Je třeba uvést i jednu z písařských či opisovačských chyb. Je v 10. verši 16. kapitoly, kde je řeč o Maří Magdaleně. Ve zlomku je sloveso *videre* místo *vadere*: *illa videns* místo správného *illa vadens*, jež odpovídá řeckému originálu. Z této chyby můžeme usuzovat, že text byl opisován podle jiné předlohy a dá se také předpokládat, že překlad je starší než zkoumaný rukopis. Z toho také mohou vyplývat obtíže v jeho časovém zařazení.

Jak se díval Dobrovský na některé pravopisné i jiné odchylky pražského rukopisu od klasické latiny? Zde se sluší vyzdvihnout poznámku 24letého Dobrovského z roku 1778: *Iuverit hic exponere, quid de his mutationibus sentiam; non errores esse puto aut libertatem orthographicam, sed reliquias vulgaris idiomatis latini*³⁰. V překladu B. Ryby: *Smím tu snad vyložit, jak o takových změnách smýšlím. Soudím, že to nejsou chyby ani pravopisná zvůle, nýbrž zbytky lidové řeči latinské*³¹. Mínění Dobrovského můžeme pokládat za hledisko romanistické, neboť tento skvělý slavista anticipoval už před dvěma sty lety studium lidové latiny.

Změnu i v e vysvětluje jednak foneticky, jednak kontextově. Psaní *prézentu cognosce-tis* místo *cognoscitis* vykládá takto: *effer raptim cognosce-tis, vix discernes a cognoscitis*. Vyslovme rychle *cognosce-tis*, stěží ho rozeznáme od *cognoscitis*.³² Změnu tedy vykládá *tempem* řeči. Na jiném místě vysvětluje *de-struct* místo *destruit*: *Est enim praescens ob membrum alterum*³³. Je to *prézens* vzhledem k druhému členu (věty). Domnívám se, že změna i v e je v našem zlomku také v tvaru *effundetur* m. *effunditur* (14, 24), který se dále používá v mešní konsekrační formulí: *hic est sanguis meus novi testamenti qui pro multis effundetur*. V církevní latině se tento tvar vyslovuje futurálně, tj. s přízvukem a délkou na předposlední slabice, zatímco v překladech je tvar *prézentní* („která se vylévá“) odpovídající *participiu* v řeckém originálu. Nastala tedy diskrepance mezi církevní latinou a národními jazyky. Rozdíl se dá odstranit dvojím způsobem: buď do formule přijmout variantu *effunditur*, která se také vyskytuje v rukopisech, nebo tvar *s e* vyslovovat *proparoxytonicky*, jak tomu bylo v lidové latině.

Spojení *cenaculum grandem* místo *cenaculum grande*, kde adjektivum ukazuje, že substantivum přešlo z neutra do maskulina, Dobrovský vysvětluje takto: In vulgi sermone usurpari poterat *cenaculus*. V lidové řeči se mohlo používat *cenaculus*³⁴.

Ve skladbě si často všímá slovosledu, např. *me tradet* místo *tradet me*³⁵.

Jako lexikální příklad může posloužit věta *ut eum perderent*, kde sloveso *perderent* odpovídá řeckému *thanatósai*. Dobrovský zdůrazňuje, že i syrský a staroslověnský překlad mají jedno slovo a že nikde jinde nenašel takové latinské rčení. Něco jiného je *morti tradere*, německy by se řeklo *tödten a ne dem Töde übergeben*, staroslověnsky je *da umrtvjat jego*, dodává Dobrovský³⁶. Uvedené lingvistické postřehy nadchly Michalise, že blahopřál Dobrovskému k tomuto úspěchu, jak praví Hanuš Jelínek: *La dissertation suscita un grand intérêt dans le monde savant et le célèbre J. D. Michaelis, professeur de langues orientales à Gottingue, adressa à l'auteur, dont il ne soupçonnait pas la jeunesse, des encouragements très flatteurs de se consacrer à vieux slavon*³⁷.

Typický pro Dobrovského je též výklad zkratky IHS. To není *Jesus hominum salvator*, jak čteme ještě i v současných slovnících, nýbrž je to řecká zkratka IES, kde se éta píše jako latinské H³⁸.

Pro porovnávání oficiálního biblického textu a rukopisné památky citujeme sedm veršů velikonoční perikopy evangelní (16, 1—7): *Maria Magdalene, et Maria Iacobi, et Salome emerunt aromata ut venientes ungerent Iesum. Et valde mane una sabbatorum, veniunt ad monumentum, orto iam sole. Et dicebant ad invicem: Quis revolvit nobis lapidem ab ostio monumenti? Et respicientes viderunt revolutum lapidem. Erat quippe magnus valde. Et introeuntes in monumentum viderunt iuvenem sedentem in dextris, coopertum stola candida, et obstupuerunt. Qui dicit illis: Nolite expavescere: Iesum quaeritis Nazarenum, crucifixum: surrexit, non est hic, ecce locus, ubi posuerunt eum. Sed ite, dicite discipulis eius, et Petro, quia praecedit vos in Galilaeam: ibi eum videbitis, sicut dixit vobis.*³⁹

In illo tempore
 maria magdaleneae
 et maria iacobi
 et salomae
 emerunt aromata
 ut venientes ungerent eum
 et valde mane una
 sabbatorum
 veniunt ad monumentum
 orto iam sole
 et dicebant ad invicem
 quis revolvit
 nobis lapidem
 ab ostio monumenti
 et respicientes
 vident revolutum

In Paschate

viderunt iuvenem
 sedentem in dextris
 coopertum stola
 candida
 et obstupuerunt
 Qui dicit illis nolite
 expavescere
 ihm quaeritis
 nazarenum crucifixum
 surrexit
 non est hic
 ecce locus ubi posuerunt eum
 sed ite te dicite discipulis
 eius et petro

tum lapidem
erat autem magnus
valde
et introcuntes in
monumento

quia praecedit vos
in galilaeam ibi
cum videbitis
sicut dixit vobis

Všimněme si hlavně tvarů se záměnou i — e revolvet — revolvit, quaeritis — quaeritis, pak akuzativu monumento (2×) místo monumentum, a záměny ae — e (magdalenae, salomae) i aspirace sthola m. stola. Ve větě erat autem magnus užil Dobrovský quippe místo rukopisného autem.

Pro románskou komparatistiku jsou biblické texty velmi užitečné, jak ukážeme na posledních dvou verších citovaného textu: surrexit, non est hic, ecce locus ubi posuerunt eum. Sed ite, dicite discipulis eius, et Petro quia praecedit vos in Galilaeam: ibi cum videbitis, sicut dixit vobis.

il est ressuscité; il n'est pas ici. Voici l'endroit où on l'avait mis. Mais allez, dites à ses disciples, et spécialement à Pierre qu'il vous précède en Galilée, c'est là que vous le verrez, selon ce qu'il vous a dit (Paris 1966)

è risuscitato, non è più qui. Ecco il luogo dove lo avevano deposto. Ma andate a dir ai suoi discepoli e a Pietro: egli vi precede in Galilea: là voi lo vedrete, come egli vi ha detto (Roma 1966)

ha resucitado, no está aquí; mirad el sitio en que le pusieron. Pero id a decir a sus discípulos y a Pedro que os precederá a Galilea; allí lo veréis, como os ha dicho (Madrid 1964)

ele ressurgiu, ja não está aqui: eis o lugar onde o depositaram. Mas ide, dizei aos seus discípulos a e Pedro, que ele vai adiante de vós esperar-vos na Galilea; lá o vereis, como ele vos disse (Lisboa 1953)

El ais resüstà. El nun ais qua. Guardai il lö, ingio chi l'avaivan miss. Ma it uossa a dir a seis scolars et a Petrus ch'el as giaia ouravant in Galilea; là li vezzerat vus sco ch' el as ha dit (Samedan 1953)

a învîiat; nu este aici. Iată locul unde l' au fost pus. Ci duceți-vă de spuneti ucenicilor lui și lui Petru că merge în Galileia, mai înainte de voi; acolo îl veți vedea după cum v-a zis (București 1939)

Hravě zde můžeme užít metody Komenského, schola ludus, a snadno identifikovat jednotlivé významy v románských textech a zjišťovat co z latiny zbylo, co se ztratilo a co je v nich nového.

POZNÁMKY

¹ Rybovo vydání zlomku, str. 47 a 106

² Tamtéž

³ Fotokopie č. 1

⁴ Rybovo vydání, str. 105, pozn. 2 a str. 110, pozn. 81

⁵ Tamtéž, str. 48

⁶ Tamtéž, str. 107

⁷ Tamtéž, str. 109, pozn. 68

⁸ Tamtéž, str. 105, pozn. 3

⁹ Tamtéž, str. 21

¹⁰ Tamtéž str. 6 a 105

¹¹ Tamtéž, str. 7 a 105

¹² Tamtéž str. 7, 8

- ¹³ Tamtéž
¹⁴ Tamtéž
¹⁵ Tamtéž, str. 119 až 140
¹⁶ Tamtéž, str. 105
¹⁷ Tamtéž, str. 51
¹⁸ *Sovremennij literaturnyj retoromanskij jazyk Švejcarii*. Leningrad 1969
¹⁹ Rovnost, r. 15, č. 44 z 21. 2 1970 *Po stopách Slovanů*
²⁰ Lidová demokracie, Neděle LD č. 1 z 8. 1. 1972, Josef Keberle, *První misionáři u nás*
^{21a} *Život Josefa Dobrovského*, Brno 1883, str. 12
^{21b} Str. 10
²² *Histoire de la littérature tchèque I*, Paris 1930³, str. 235
²³ Rybovo vydání, str. 56
²⁴ Tamtéž
²⁵ Rybovo vydání, str. 16
²⁶ Tamtéž, str. 56
²⁷ Tamtéž, str. 6
²⁸ Fotokopie č. 2
²⁹ Rybovo vydání, str. 13
³⁰ Tamtéž, str. 58
³¹ Tamtéž, str. 20
³² Tamtéž, str. 57
³³ Tamtéž, str. 58
³⁴ Tamtéž, str. 57
³⁵ Tamtéž, str. 63
³⁶ Tamtéž, str. 65
³⁶ Tamtéž, str. 65
³⁷ Na citovaném místě
³⁸ Rybovo vydání, str. 59
³⁹ A. Nestle, *Novum Testamentum graece et latine*, Stuttgart 1963
⁴⁰ Rybovo vydání, str. 99–100

FRAGMENTUM PRAGENSE DU POINT DE VUE ROMANISTIQUE

Après avoir rappelé la riche histoire de la célèbre cimélie pragoise (éditée pour la première fois par Dobrovský en 1778 et pour la seconde par Ryba en 1953) et après avoir mentionné quelques erreurs apparues au cours des siècles, l'auteur relève plusieurs idées du premier éditeur. L'excellent slaviste anticipe, il y a deux siècles, des études de latin vulgaire. A la fin de l'article, l'auteur ajoute un échantillon du Fragment et quelques traductions romanes pour démontrer l'importance de l'étude de textes bibliques. Pour pouvoir résoudre la question de l'origine du Fragment, on propose d'étudier le latin de l'aire alpine et la langue néolatine respectivement: le romanche avec ses trois branches suisse, ladine et frioulane.

scribitur in mattheo

SURGENS AILECUM
 PRIMASABBATI
 APPARUIT PRIMO
 MARIACUMADALENAE
 DEQUAEIECERNISEP
 TENDACUMONIA
 ILLAUDENS
 NUNTIAUTHISQUI
 CUMEOFUERANT
 LUGENTIBUSETFLEX
 ITIBUS
 ETILLAUDIKTES
 QUIAUIERET
 ETUISSESSETABEA
 NONCREDIDERUNT
 POSTHARECATECUM
 DUOBUSEXCIS
 AMBULANTIBUS
 OSTENSUSBESTINALE

EFFICIAE
 CONTIBUSDEUSILIA
 ETILLIBUNTESNARIT
 UERUNDECELESTIS
 NECILLISCREDIDEBIT
 NOUSSIICRECCUM
 BENTIBUSILLIS
 UNDECIMAPPARUI
 ELEXPROBRAUTIN
 CREDULITATEM
 ILLORUMETDURI
 TIAACCORDIS
 QUIASQUUIDERANT
 CUMRESURREXIS
 SE NONCREDIDERANT
 ELDIXITEIS CUNTES
 INMUNDUMUN
 UERSUM
 PRAEDICATE EUANGELIUM

List XVI zlomku. Ukázka rukopisu se záhadným přípisem vlevo nahoře.

^{quaratus}
 Ego Karolus dei gratia Romanorum Rex semper augustus et Rome Rex
 vidi librum euangeliarum sancti matthei de sua propria manu scriptum
 integrum et intactum. Ad finem in leprois quaternis in parchmentis
 ecclesie Aquilegensis. qui liber in dicta ecclesia fuit servatus ab eodem Bernacora et
 Bertha Aquilegensis predicta. Hunc in hodiernum diem. qui videlicet beatus
 Bernacoras de manu beati matthei eundem librum accepit per beato petro
 per designationem et intercessionem sancti matthei. Hunc per predictam
 Aquilegensis ecclesie. de quo libro periculis sua. Apud patriarchatum et capi-
 tulum dicit Aquilegensis ecclesie optatum ab eis duos quatuordecim velimur libri pre-
 dicti et alii quinque precedentes remanserunt in ecclesia supradicta. Et hoc scriptum
 manu sua propria. Ad hunc usque verbum. nullis intercessionibus quinquagesimo
 quinto in vigilia omnium sanctorum. Viginti annorum. Anno nono.

et ego mattheus di gratia - p[er] an[no]m auguste. Testimonium
 nostratis promissum manu mea ipsa me subscripsi
 Et ego fuit viduus de gratia ep[iscop]i vicin[us] et comes testimonium viduus promissum
 manu ipsa me subscripsi.

Et ego Johannes dei gratia Leuchamp[er] qui testimonium viduus promissum
 manu mea ipsa me subscripsi.

+ testam[en]tum h[ab]et[ur] in...
 sum. a...
 Die 2. Martii...

List XVII zlomku: nahore vlastnoruční zápis Karla IV., jak získal tuto vzácnou památku. Dole několik svědeckých zápisů.